

ZESZYTY HISTORYCZNE

WiN-u

Nr 24

Rok XIV, grudzień 2005 r.

ZRZESZENIE „WOLNOŚĆ I NIEZAWISŁOŚĆ”

Projekt okładki: Zygmunt Kural
Wydawca: Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”
Komisja Historyczna
ISSN 1230-160X

Recenzent:
prof. dr hab. Ryszard Terlecki

Adres redakcji:
Zarząd Główny Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”
Rynek Kleparski 4
31-150 Kraków
e-mail: redakcja@zhwin.pl

© Copyright by Zeszyty Historyczne WiN-u

Redaguje zespół:
Wojciech Frazik (z-ca redaktora naczelnego), Marian Kozielski, Ludwik Kubik,
Janusz Kurtyka (redaktor naczelny), Filip Musiał (sekretarz),
Czesław Naleziński, Zdzisław Zblewski

Stale współpracują:
Elżbieta Jakimek-Zapart, Grzegorz Ostasz, Tomasz Marszewski, Jerzy Węgierski,
Andrzej Zagórski

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania i adiustacji nadesłanych tekstów.
Artykułów nie zamówionych redakcja nie zwraca.

„Zeszyty Historyczne WiN-u”
można nabyć zamawiając w redakcji lub przez stronę internetową www.zhwin.pl

Publikacja dofinansowana przez:
Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa
Małopolski Urząd Wojewódzki
Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych

Skład komputerowy: Wojciech Myszk, tel. 601 290 227
Druk: Drukarnia TECHNET, Kraków, ul. Wielicka 28, tel. (12) 656-21-11
Nakład 600 egz.

SPIS TREŚCI

OPRACOWANIA I ARTYKUŁY

Jerzy Bednarek

W kręgu Konspiracyjnego Wojska Polskiego. Oddział ppor. Alfonsa Olejnika „Babinicza”, „Romana” i jego likwidacja przez aparat bezpieczeństwa 5

Krzysztof Kaczmarski

Zamach na Tadeusza Sieradzkiego, szefa PUBP w Sanoku (15 czerwca 1945 r.) 27

Paweł Fornal

Zamach na Bronisława Czecha, szefa PUBP w Brzozowie (18 kwietnia 1946 r.) 47

Andrzej Romaniak

Publiczne egzekucje w Sanoku – maj–czerwiec 1946 r. 73

Jarosław Durka

Oddział Władysława Musialika „Bolesława” w latach 1939–1947.

Z dziejów polskiego podziemia niepodległościowego 87

Krzysztof Z. Nowakowski

Oddział „Wareckiego” na Podhalu. Nieznany epizod z działań Brygady

Świętokrzyskiej NSZ w 1945 r. 103

Artur Caban

Oddział zbrojny Henryka Gawrona „Groma” 125

WSPOMNIENIA

Jan Molęda „Trzaska”

Rozbicie więzienia w Miechowie w 1945 roku

opracował **Marcin Chorązki** 137

ŹRÓDŁOZNAWSTWO

Wojciech Frazik

Sprawa spadochroniarzy – przyczynek do dyskusji o wiarygodności akt

sądowych 155

Z DOKUMENTÓW WiN-u

Wyjazd delegacji WiN na Zachód w 1946 roku – nowe dokumenty

opracował **Wojciech Frazik** 165

MATERIAŁY

Wytyczne gospodarki pieniężnej Armii Krajowej z grudnia 1944 r.

opracował **Filip Musiał** 175

Sprawozdanie z całokształtu działalności Inspektoratu AK Rzeszów,
8 maja 1945 r.

opracowała **Elżbieta Jakimek-Zapart** 183

Sprawa porucznika Hieronima Piotrowskiego „Jura” opracowali Kazimierz Krajewski i Tomasz Łabuszewski	209
Tomasz Konopka Zabójstwa i inne zgony gwałtowne w pierwszych latach powojennych, w zbiorze protokołów sekcyjnych krakowskiego Zakładu Medycyny Sądowej	239
Incydenty graniczne polsko-słowackie w 1945 r. w świetle dokumentów Komendy Powiatowej MO w Nowym Targu opracowali Krzysztof Z. Nowakowski i Maciej Depczyński	273

Z DZIEJÓW KOMUNISTYCZNEGO TERRORU

Próba ujęcia Władysława Kowala „Saneckiego” (nieznany dokument) opracował Filip Musiał	287
Dwa doniesienia agenta Departamentu III MBP o pseudonimie „333” opracował Jarosław Kopiński	291

MATERIAŁY DO „SŁOWNIKA BIOGRAFICZNEGO UCZESTNIKÓW WALK Z KOMUNIZMEM” (Biogramy)

BOSSOWSKI Mieczysław opracował Paweł Fornal	303
SZCZEPKOWSKI Zygmunt Jerzy opracował Paweł Fornal	311
WENCEL Stanisław opracował Jarosław Durka	321

DYSKUSJE–POLEMIKI–RECENZJE

Od Redakcji	329
-----------------------	-----

WYDARZENIA

Filip Musiał O wolność obywatela i niezawisłość państwa	331
---	-----

BIBLIOGRAFIA

Materiały do bibliografii Zrzeszenia WiN opracowali Elżbieta Jakimek-Zapart i Andrzej Zagórski	333
--	-----

Spis ilustracji	339
---------------------------	-----

Wykaz częściej stosowanych skrótów	347
--	-----

Jarosław Durka

Oddział Władysława Musialika „Bolesława” w latach 1939–1947 Z dziejów polskiego podziemia niepodległościowego

Kłęska wojsk polskich we wrześniu 1939 r. nie oznaczała zakończenia działalności zbrojnej. Już w jesieni zaczęły powstawać oddziały o charakterze partyzanckim, nadal walczące o niepodległą Polskę. Tak było także na terenach przedwojennego powiatu zawierciańskiego, wcielonego do Rzeszy, graniczącego z Generalnym Gubernatorstwem (granica znajdowała się m.in. w miejscowości Poraj k. Częstochowy). Spośród wielu działających tam oddziałów niektóre doczekały się powojennych opracowań historycznych¹. Ale są i takie, które ze względu na swoją antysowiecką postawę zostały zapomniane lub zepchnięte do rzędu „band”. Ta szczególna „czarna legenda” niewątpliwie dotyczy oddziału „Bolesława”². Podjęto już pierwsze udane próby zmiany tego stanu rzeczy³; niniejsze opracowanie, oparte w dużej mierze na archiwaliach Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach, ma służyć uzupełnieniu wiedzy na temat działalności podziemia niepodległościowego w rejonie Zawiercia i Częstochowy.

Władysław Musialik urodził się 17 IX 1913 r. w Koziegłówkach w rodzinie chłopskiej Jana i Elżbiety z domu Cichej. Po skończeniu szkoły zawodowej w Sosnowcu prowadził warsztat stolarski w rodzinnej miejscowości. Przed wybuchem drugiej wojny światowej zo-

1. J. Kantyka, *Okres wojny i okupacji hitlerowskiej* [w:] *Zawiercie. Zarys rozwoju powiatu i miasta*, Katowice 1969, s. 143–168; Idem, *Oddział partyzancki „Twardego”*, Katowice 1986.
2. L. Rosikoń, *Pierwsze lata władzy ludowej (1945–1947)* [w:] *Zawiercie...*, s. 169–200; J. Kantyka, A. Konieczny, *Dzień wczorajszy*, Katowice 1969.
3. A. W. Gała, *50 lat niepodległościowych działań zbrojnych na ziemi częstochowskiej 1906–1956. Szkice i dokumenty*, t. 2, Częstochowa 1999; Idem, *Niepodległościowe podziemie zbrojne Częstochowy i okolic 1944–1956*, Częstochowa 1993; G. Wnuk, *Władysław Musialik (1913–1996)* [w:] *KOSP*, t. 1, s. 296–298.

stał zawodowym plutonowym w 4. pp Legionów w Kielcach. Po kampanii wrześniowej wrócił do Koziegłówek, które znalazły się tuż przy granicy z GG. Swoją warsztat stolarski zastał spalony⁴.

Jeszcze w 1939 r.⁵, w porozumieniu z konspiracją w Zawierciu, założył oddział partyzancki⁶. W jego składzie znaleźli się mieszkańcy Koziegłówek, Koziegłówek i innych okolicznych miejscowości. Władysław Musialik przybrał wtedy konspiracyjny pseudonim „Bolesław”. Oprócz niego w skład grupy weszli jeszcze: Tadeusz Musialik „Ostroga”, Stanisław Musialik „Klinga”, Antoni Dziurka „Szrapnel”, Kazimierz Marchewka „Lanca”, Marian Słowik „Szpada” i Józef Binek „Zygmunt”. Grupa ta broń i amunicję pozyskiwała z pobojoznika w lasach złotopotockich, a pierwszy magazyn zorganizowała w grobowcu na cmentarzu w Koziegłówkach. Po wykradzeniu z Urzędu Gminy odbiornika radiowego (zresztą skonfiskowanego wcześniej księdzu proboszczowi przez władze niemieckie) nasłuchiowano w podziemiach kaplicy cmentarnej radia BBC z Londynu. Przepisywane na maszynie wiadomości kolportowano w okolicy⁷.

Systematycznie rozrastający się oddział posiadał liczne placówki zbrojne, m.in. we wsiach: Koziegłówki, Rzeniszów, Markowice, Winowno, Krusin, Cynków, Pińczyce, Zabijak, Gliniana Góra, Kuźnica, Mierzęcice, Czarny Las, Masłońskie, Przeczyce, Żarki Letnisko, Romanów, Dębowiec, Żeliszawice, Genczyn. Prawdopodobnie w 1940 r. zgrupowanie weszło w struktury Związku Walki Zbrojnej (ZWZ)⁸, przemianowanego 14 II 1942 r. na Armię Krajową. Liczebność zgrupowania „Bolesława” ulegała dużym wahaniom w zależności od potrzeb. Po akcji rozchodzono się do domów. Kadre dowódczą stanowili jednak podoficerowie, co było rzadkością w oddziałach AK⁹.

Oficerem, który nadzorował oddział „Bolesława”, był por. Jerzy Kurpiński „Ponury” – dowódca oddziałów leśnych, działających w rejonie Częstochowy, Olkusza, Zawiercia i Włoszczowy¹⁰. Władysław Musialik był jednym z dowódców plutonów¹¹.

„Ponury” utrzymywał ściśle kontakty z Inspektoratem Tarnowskie Góry¹². Wynikało to z faktu, że rejon jego działania wykraczał poza teren Okręgu Radomsko-Kieleckiego AK (Obwód Częstochowa) i sięgał Tarnowskich Gór w Okręgu Śląskim AK. Łącznikiem pomiędzy dwoma inspektoratami był Zdzisław Rabiega „Sztrama”. Dzięki temu Częstochowa

4. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimnemu i in., t. 7, Pismo KP MO w Zawierciu do zastępcy komendanta ds. SB KM MO w Katowicach, 7 X 1958; G. Wnuk, op. cit.: A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2, s. 12.

5. G. Wnuk, op. cit., s. 296; A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2.

6. W. Musialik podczas ujawnienia się zeznał, że do konspiracji wciągnął go Czerny „Mietek” z Zawiercia w 1940 r. Zob.: IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimnemu i in., t. 5, k. 18–20, Oświadczenie W. Musialika, 25 IV 1947; Ponieważ jednak zeznania składane przed funkcjonariuszami UB mogły być fałszywe (szerzej na ten temat zob.: R. Śmietanka-Kruszelnicki, *Protokół przesłuchania jako źródło historyczne*, „PiS”, 2003 nr 1), za właściwe przyjęliśmy ustalenia A. W. Gały. Zob.: A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2.

7. G. Wnuk, op. cit.: A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2.

8. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimnemu i in., t. 5, k. 18–20, Oświadczenie W. Musialika, 25 IV 1947; Ibidem, k. 30–31, Protokół ujawnienia się Władysława Musialika, 5 VI 1956.

9. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2.

10. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimnemu i in., t. 1, k. 169, Plan realizacji członków bandy „Bolesława”, 20 VI 1950; Ibidem, t. 6, k. 144, Plan realizacji członków bandy „Bolesława”, 20 VI 1950.

11. Ibidem, t. 10, k. 31, Plan operacyjnych przedsięwzięć, 19 III 1954.

12. Ibidem, t. 1, k. 169, Plan realizacji członków bandy „Bolesława”, 20 VI 1950, Ibidem, t. 6, k. 144, Plan realizacji członków bandy „Bolesława”, 20 VI 1950.

i Tarnowskie Góry silnie ze sobą współpracowały¹³. „Ponury” utrzymywał kontakt m.in. z oddziałem Stanisława Wencła „Twardego”¹⁴.

Teren działania oddziału „Bolesława” obejmował dość duże obszary pogranicza Rzeszy i GG. Jednym z ważniejszych jego działań było prowadzenie akcji wywiadowczej na terenie budowanego przez Niemców lotniska między wsiami: Zendek, Pyrzowice, Mierzęcice. Żołnierz oddziału sierżant podchorąży z Flotylli Pińskiej Eugeniusz Kurzak „Marek”, znający dobrze język niemiecki, przeszedł przeszkolenie wywiadowcze w Obwodzie i jako pracownik znalazł się na terenie budowy lotniska. Dokonał tam rozpoznania magazynów, artylerii i schronów. Zorganizował tam także grupę dywersyjną z Henrykiem Korusiewiczem „Bystrym” na czele. W latach 1943–1944 oddział „Bolesława” wielokrotnie przeprowadzał akcje na magazyny odzieży i żywności w Mierzęcicach. Zorganizował także akcje dywersyjne w fabryce zbrojeniowej w Porębie czy też atak – w lipcu 1943 r. – na poligon doświadczalny w Siewierzu, zakończony zniszczeniem urządzenia działobitni i kilku prototypowych armat. W maju 1942 r. oddział zlikwidował trzech żandarmów na drodze między Koziegłowami a Siedlcem. W lipcu zaś, w wyniku akcji na nadleśnictwo Rzeniszów, zdobył broń i pieniądze¹⁵. Systematycznie zbierano informacje o żandarmerii niemieckiej. Dokonano też napadów na Niemców w miejscowości Gniazdów, gdzie były organizowane wysiedlenia Polaków w celu osiedlenia tam Niemców rumuńskich. Po kilku akcjach polskiego podziemia proces ten zahamowano¹⁶.

Sam W. Musialik wspominał, że grupa nastawiona była raczej na działalność dywersyjną i sabotażową. W placówce w Koziegłowach wykonywano tzw. cylinderki (cylindry z celuloиду wypełnione benzyną lub szmatami zmoczonymi w benzynie, zapalnik był produkowany na bazie kwasu siarkowego, chloranu potasu i cukru), które podkładano w samochodach i wagonach kolejowych. Grupa zajmowała się fałszowaniem przydziałów na żywność. Zorganizowano wywiad w urzędach niemieckich. Dzięki temu kilkunastu działaczom podziemia wydano dowody tożsamości na fałszywe nazwiska. Z grupą „Bolesława” współpracowała Helena Kaczorowska „Wkrętka”, sprzątaczką na posterunku żandarmerii w Koziegłowach, która czytała pozostawione w biurach dokumenty i uprzedzała o mających nastąpić aresztowaniach i wywózkach. Pośredniczyła też w wykupywaniu aresztowanych osób. Kierowane do władz niemieckich anonimy przechwytywał pracujący na poczcie Zenon Froch. W 1941 r. ludzie „Bolesława” rozprowadzili w terenie zamknięte przez Niemców podręczniki ze zlikwidowanej szkoły w Koziegłowach¹⁷.

13. Ibidem.

14. Ibidem, t. 10, k. 108, Doniesienie agenturalne, 24 VI 1953; Po reorganizacji AK w październiku 1944 r. kpt. S. Wencel „Twardy” został dowódcą 3. kompanii II baonu 27. pp AK, a więc znalazł się w częstochowskich strukturach organizacyjnych. Zob.: Z. Zieliński, *Orły ziemi częstochowskiej*, Częstochowa 1999, s. 95; Zachował się także rozkaz przydziału oddziału leśnego „Twardego” do Obwodu Częstochowa AK. Zob.: AP w Częstochowie, Inspektorat AK w Częstochowie, sygn. 25, k. 11, Rozkaz Ka/Gra L.272/20114 podpisany „Zaw”; J. Durka, *Stanisław Wencel „Świder” „Twardy” (1913–1967)*, „Gazeta Myszkowska”, nr 10, 11 III 2005, s. 10.

15. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2, s. 13; G. Wnuk, op. cit.

16. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 4, k. 653, Protokół przesłuchania J. Piekarskiego, 16 XI 1948; A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2.

17. W. Musialik „Bolesław”, *Krótki zarys działalności grupy dywersyjnej „Bolesława”* [w:] *Działania zbrojne i konspiracja na ziemi częstochowskiej w latach 1939–1947*, zebrał i oprac. W. Zaleski „Albert”, Częstochowa 1998, s. 94–95.

W 1944 r. w czasie akcji „Burza” część oddziału, po zdekonspirowaniu, weszła w skład kompanii Stefana Czechowskiego ps. „Los” w ramach II batalionu 27. pp AK. Jednak marsz na północ ku walczącej w powstaniu Warszawie nie udał się i partyzanci „Bolesława” powrócili. W bunkrach koło Dąbrowy Woźnickiej spędzili Wigilię Bożego Narodzenia i doczekali przyścia Armii Czerwonej w styczniu 1945 r.¹⁸ Wówczas nastąpił drugi okres działalności oddziału „Bolesława”, który wykonał jeszcze w Rzeniszowie akcję przeciwko opuszczającym tereny polskie Niemcom. Rozbrojono ich, lecz samych żołnierzy puszczone wolno. W akcji wzięło udział sześciu partyzantów z grupy S. Wencła „Twardego”¹⁹.

Było jasne, że dla tworzących się na ziemiach polskich struktur władzy komunistycznej żołnierze AK, uznający Rząd Polski na Uchodźstwie, będą wrogami politycznymi. Ujawniające się oddziały AK rozbrajano, stawiając im często alternatywę – albo wstąpienie do „ludowego” Wojska Polskiego, albo aresztowanie. Plan „Burza” spowodował, że oddziały AK po rozkonspirowaniu były bezradne wobec NKWD. Dlatego 19 I 1945 r. gen. Leopold Okulicki wydał rozkaz rozwiązania AK. Zgodnie z nim, na rozkaz por. Edwarda Kozłowskiego „Leona”²⁰ lub J. Kurpińskiego „Ponurego” rozwiązano oddział „Bolesława”²¹. Według jednej z relacji, „Ponury” miał przywieźć na spotkanie z oddziałem innego oficera w stopniu porucznika („Leona”?), który przemówił do żołnierzy i oświadczył im, że nadszedł czas ujawnienia się. W. Musialik miał nie kryć swego niezadowolenia i kazał zamelirować część uzbrojenia (głównie w miejscowości Osiek)²².

Już w lutym 1945 r. NKWD²³, stacjonujące w Woźnikach Śląskich, rozpoczęło aresztowania. Zatrzymanych przewożono do Częstochowy, a później wywożono na wschód²⁴. Jedna okupacja zamieniła się w drugą²⁵. Bardzo szybko też zaczęto organizować struktury Urzędu Bezpieczeństwa w Zawierciu i Częstochowie. Minister bezpieczeństwa publicznego Stanisław Radkiewicz wydał odpowiedni rozkaz już 12 I 1945 r. (z Zawiercia usunięto Niemców dopiero 20 stycznia) i powstałe w następnych miesiącach instytucje też zaczęły ścigać żołnierzy byłej AK²⁶. Rychło więc dawny zwierzchnik „Bolesława” „Ponury” wydał rozkaz powtórnego zejścia do podziemia (marzec lub kwiecień 1945 r.). Tym razem budowano struktury organizacji „NIE”, której dowódcą w Częstochowie był E. Kozłowski

18. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2.

19. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 4, k. 638, Protokół przesłuchania świadka A. Grabińskiego, 1 VII 1951.

20. IPN Ka 03/723, Sprawa śledcza p-ko S. Wywiłowi i in., t. 1, k. 150, Charakterystyka bandy „Bolesława”, 12 I 1953.

21. Ibidem, k. 161, Protokół zeznania A. Grabińskiego, 20 VI 1946.

22. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 4, k. 639, Protokół przesłuchania świadka A. Grabińskiego, 1 VII 1951; A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2, s. 14.

23. Zob.: M. L. Krogulski, *Okupacja w imię sojuszu. Armia Radziecka w Polsce 1944–1956*, Warszawa 2000, s. 202–204.

24. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2; G. Wnuk, op. cit., s. 297.

25. Stan taki utrzymywał się przynajmniej do czerwca 1945 r., ulegając później okresowi dominacji ZSRS. Zob.: R. Wnuk, *Głos w dyskusji [w:] Wojna domowa czy nowa okupacja? Polska po roku 1944. Materiały z sesji zorganizowanej na Zamku Królewskim w Warszawie 6 listopada 1997 roku przez Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej*, Warszawa 2001, s. 198; A. Strzembosz, *Okupacja w prawie międzynarodowym a status prawny Polski w latach 1944–1956*, Ibidem, s. 17–30.

26. W. Dubiański, *Struktura PUBP/PUDsBP w Zawierciu w latach 1945–1956*, „ARwPL”, nr 1: 2004, s. 35; D. Węgrzyn, *Wytyczne do pracy operacyjnej Miejskiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Częstochowie w 1945 r.*, Ibidem, s. 165–185.

„Leon”. Jej zbrojne ramię w postaci oddziałów leśnych tworzył J. Kurpiński „Ponury”²⁷. W organizowanej na nowo konspiracji W. Musialik został dowódcą podokręgu zawierciańskiego i utrzymywał stały kontakt z „Ponurym” jako ze swoim przełożonym²⁸. Żołnierze „Bolesława” wrócili do „lasu”. W zgrupowaniu znaleźli się ukrywający się i zagrożeni aresztowaniem żołnierze. Na czele stanął, jak dawniej, „Bolesław” używający teraz także ps. „Żeliszawski”²⁹. Jego zastępcami byli: Waclaw Drabek „Włodzimierz” (dołączył do oddziału nieco później) i Józef Jakubczyk „Bogdan”³⁰. Dowódcami plutonów byli: NN „Jan” nauczyciel z Winowna, Stanisław Dziuk „Adam” z Koziegłówek. Członkowie grupy wywodzili się z Żeliszawic, Winowna, Cynkowa, Poręby i innych miejscowości. Funkcję inspektora obwodu pełnił por. J. Kurpiński „Ponury”. Jeden z jego plutonów, w sile 16 ludzi, przez pewien czas wchodził w skład oddziału „Bolesława”, teraz w sile kompanii. Wśród nich znalazła się także grupa wywodząca się z dawnego częstochowskiego „Kedywu”. Dowodzona przez ppor. Czesława Gurtmana „Mocnego”, 19 V 1945 r.³¹ wykonała wyrok na por. UB, niegdyś agencie Gestapo w Częstochowie, Zdzisławie Dusiku (w skład grupy wchodził jeszcze: Marian Michalczyk „Tukan”, Jan Ciekot „Orzeł”)³². Pierwszej inspekcji oddziału „Bolesława” – „Żeliszawskiego” dokonał por. Jan Kochanowski „Kalina” w pobliżu stacji kolejowej Żarki Letnisko, później czynił to por. „Ponury”³³. Łącznikiem pomiędzy grupą a sztabem w Częstochowie był Władysław Cesarz „Olek” z Winowna³⁴. Łącznikiem pomiędzy grupami „Bolesława” i „Ponurego” był leśniczy Kasprzycki z Małego Siedlca³⁵. W świadomości żołnierzy oddział działał nadal pod szyldem AK, o istnieniu nowej ściśle tajnej siatki organizacji „NIE” nie wiedzieli. Zresztą – zgodnie z rozkazem gen. Władysława Andersa – wkrótce organizacja „NIE” została rozwiązana, a 7 maja jej miejsce zajęła Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj³⁶.

W 1945 r. oddział przede wszystkim likwidował funkcjonariuszy UB i szczególnie aktywnych działaczy Polskiej Partii Robotniczej (PPR). I tak: w maju zlikwidowano w Czekance Kazimierza Machurę, w Mierzęcicach Romana Szczęśniaka i Stanisława Swobodę.

27. IPN Ka 014/810, Akta operacyjne p-ko E. Kozłowskiemu, t. 1, k. 63, Protokół przesłuchania E. Kozłowskiemu, 26 IV 1952; IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 4, k. 654, Protokół przesłuchania J. Piekarskiego, 16 XI 1948.

28. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 17, k. 108, Wyciąg z protokołu przesłuchania J. Zimnego; Ibidem, t. 15, k. 23, Sprawozdanie grupy operacyjnej „Bogdan” za okres od 1 II do 14 II 1951; Ibidem, t. 10, k. 20, Raport Komendy WUBP w Katowicach do Departamentu III MBP, 28 I 1951.

29. Ibidem, t. 10, k. 99, Doniesienie agenturalne informatora „Raka”, 30 IV 1953; Ibidem, t. 4, k. 653, Protokół przesłuchania J. Piekarskiego, 16 XI 1948; A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2; G. Wnuk, op. cit.

30. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2; G. Wnuk, op. cit.

31. Czyli już po rozwiązaniu organizacji „NIE” i powołaniu Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj. Zob.: *AK V*, s. 406–407, Nr 1533, Gen. Anders do płk. Rzepeckiego: Zasady pracy wojskowej w kraju.

32. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 1, s. 147; R. Śmietanka-Kruszelnicki, *Podziemie poakowskie na Kielecczyźnie w latach 1945–1948*, Kraków 2002, s. 75; C. Gurtman „Mocny”, *Armia Krajowa – w Częstochowie i w okolicy – walczy. Wspomnienia*, Częstochowa 1996, s. 94–98.

33. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 10, k. 99, Doniesienie agenturalne informatora „Raka”, 30 IV 1953; C. Gurtman „Mocny”, op. cit., s. 91–93.

34. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 10, k. 99, Doniesienie agenturalne informatora „Raka”, 30 IV 1953.

35. Ibidem, t. 10, k. 108, Doniesienie agenturalne informatora „Raka”, 24 VI 1953.

36. *AK V*; Szerzej zob.: Z. Woźniczka, *Podziemie niepodległościowe w Polsce w latach 1944–1947 (zarys problemu)*, „Wiadomości Historyczne”, 1990 nr 3, s. 103–123; T. Strzembosz, *Rzeczpospolita podziemna. Społeczeństwo polskie a państwo podziemne 1939–1945*, Warszawa 2000, s. 359–380; J. Kurtyka, *Polska 1944–1956: z dziejów agonii i podboju* [w:] *KOSP*, t. 1, s. XVII–XVIII.

1 sierpnia w Koziegłówkach – Stefana Torbusa, Ignacego Krysiaka i Janinę Strzelecką³⁷. W czerwcu przeprowadzono akcję na posterunek MO w Mierzęcicach³⁸. W Koziegłówkach zlikwidowano na rynku oficera sowieckiego i zdemolowano tamtejszy lokal PPR³⁹. Przeprowadzono również akcje przeciwko żołnierzom Armii Czerwonej, którzy rabując zdobyte terytoria pędzili na Wschód stada krów z „ziem odzyskanych”. Atakowano konwoje samochodów sowieckich wywożące stamtąd wszystko, co mogłoby się przydać w ZSRS⁴⁰. Zaatakowano posterunki MO w Celinach, Ożarówicach, Koziegłówkach, Lgocie Nadwarciu, Siedlcu, Żarkach i Poraju⁴¹.

Według doniesień zwerbowanego później przez UB żołnierza, w oddziale miał istnieć podział na dwie grupy. Jedną, aktywnie walczącą z komunistami, i drugą, której celem miało być tylko ukrycie się w lesie przed aresztowaniem i przeczekanie niebezpiecznego okresu. Pierwszą grupę miał reprezentować „Bolesław” i jego „przyboczna świta”: bracia „Sosna” i „Burza” oraz „Czarny” – dezerterski z UB. Druga miała skupiać się właśnie wokół owego informatora, a w jej skład mieli wchodzić: Czesław Maladyn i Stefan Mizera. Mieli oni chronić podlegający im obszar (Poraj, Kuźnica i Masłońskie), nie pozwalając na dokonywanie na nim zamachów⁴².

W sierpniu 1945 r. ludzie „Bolesława” wyraźnie panowali nad okolicą. W Cynkowie oficjalnie legitymowali ludność, zamawiali u miejscowego szewca futerały na broń oraz buty. Nie było wesela ani zabawy, na której nie byłiby obecni⁴³. Podobną pozycję mieli w Suliszowicach. Na usługach „Bolesława” mieli być: komendant MO w Poraju, komendant MO w Woźnikach – Ordan, i jego zastępca ds. politycznych Siekierski. Przed oblawami ostrzegał go komendant MO w Koziegłówkach i jego dwaj podwładni⁴⁴. Do zgrupowania coraz częściej dołączali „spaleni” żołnierze AK z Częstochowy, którzy z czasem zaczęli stanowić większość sześćdziesięciuosobowej grupy stacjonującej w lesie⁴⁵. W oddziale panowała atmosfera oczekiwania na wybuch wojny amerykańsko-sowieckiej⁴⁶.

Walka była bezpardonowa. Ginęli ludzie po obydwu stronach. Nie zawsze jednak tak było. 20 września w Zawierciu oddział przeprowadził akcję przeciwko jadącym z dezerte-

37. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 10, k. 32, Plan operacyjnych przedsięwzięć, 19 III 1954; J. Kantyka, A. Konieczny, op. cit., s. 93–97, 104–109, 136, 317–318, 320.

38. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 14, k. 228, Protokół przesłuchania świadka S. Zimnego, 30 VII 1946.

39. Akcją miał dowodzić Jan Stachowski „Tarzan”. Zob.: Ibidem, t. 8, k. 22, Plan agenturalno-śledczego opracowania krypt. „Zjawa”, 15 V 1950.

40. Tematykę grabieży sowieckich podejmuje m.in. M. L. Krogulski, op. cit., s. 170–186.

41. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 12, k. 167, Protokół przesłuchania A. Cesarza, 21 X 1950; Ibidem, t. 14, k. 228, Protokół przesłuchania świadka S. Zimnego, 30 VII 1946; IPN Ka 06/274, Sprawa śledcza p-ko J. Surmie i in., t. 1, k. 9, Protokół przesłuchania J. Surmy, 6 XII 1945; C. Gurtman „Mocny”, op. cit., s. 110–112.

42. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 10, k. 99–100, Doniesienie agenturalne informatora „Raka”, 30 IV 1953.

43. Ibidem, t. 16, k. 96, Doniesienie PUBP w Zawierciu do WUBP w Katowicach, 28 IX 1945.

44. Ibidem, t. 10, k. 100, Doniesienie agenturalne informatora „Raka”, 30 IV 1953.

45. Ibidem, t. 4, k. 639, Protokół przesłuchania A. Grabińskiego, 1 VII 1951.

46. Ibidem, t. 4, k. 656, Protokół przesłuchania J. Piekarskiego, 16 XI 1948; Szczegółowo temat nowego konfliktu międzynarodowego omawia Z. Woźniczka, *Trzecia wojna światowa w oczekiwaniach emigracji i podziemiu w kraju w latach 1944–1953*, Katowice 1999.

rem z WP dwóm funkcjonariuszom UB i por. Bobrowskiemu z Katowic. Skończyło się na rozbrojeniu konwojentów i rekwizycji samochodu⁴⁷.

Następnego dnia „Bolesław” w butach oficerskich, bez nakrycia głowy, w siwej marynarce, uzbrojony w broń krótką, z przewieszonym przez ramię mapnikiem, stawił się u księdza w Koziegłówkach, aby zamówić pogrzeb dla swych dwóch żołnierzy, zabitych przez UB z Zawiercia. Towarzyszyli mu Józef Jakubczyk (ubrany po cywilnemu, z pistoletem automatycznym oraz granatami na pasku), Antoni Grabowski (w mundurze wojskowym, z automatem przewieszonym przez szyję oraz pistoletem i granatami u pasa) i Tadeusz Świeboda (ubrany po cywilnemu, z bronią krótką przy boku i przewieszoną przez ramię taśmą z amunicją i granatami). Pogrzeb odbył się 23 września. Ludzie „Bolesława” obsadzili karabinami maszynowymi wszystkie drogi w Koziegłówkach. W chwili składania trumien do grobu oddano salwę honorową⁴⁸. Co ciekawe, na pogrzebie był obecny miejscowy członek PPR oraz funkcjonariusz MO z Koziegłówek⁴⁹. Świadczyło to o swoistym rozejmie między władzami a partyzantami. Musiało to być wynikiem porozumień, jakie zawarł „Ponury” z oficerami „bezpieki”. W jednym z wyroków Sądu Rejonowego w Katowicach czytamy bowiem: *W sierpniu 1945 r. przełożony „Bolesława” ps. „Ponury” polecił bandzie ujawnić się, zdać broń i zgłosił o bandzie władzom. We wrześniu 1945 r. „Ponury” przybył na leśniczówkę do Winowna i tu uzgodnił z oficerem z W[U]BP, że broń zostanie złożona na leśniczówce, zaś członkowie bandy będą się ujawniać w Częstochowie. W związku z tym „Bolesław” kazał członkom swej bandy złożyć na leśniczówce wszystkie broń, do czego się członkowie bandy [...] zastosowali⁵⁰.*

Decyzja dowódcy o ujawnieniu się miała związek z wejściem w życie amnestii (21 VIII 1945 r.), wydaną przez aresztowanego komendanta Obszaru Centralnego DSZ płk. Jana Mazurkiewicza „Radosława” „Deklaracją Sił Zbrojnych AK o wyjściu z konspiracji”⁵¹ oraz faktem rozwiązania DSZ. „Ponury”, jako terenowy dowódca struktur poakowskich, przyczynił się do ujawnienia w Częstochowie łącznie 1015 ludzi⁵².

Ówczesny program działania dowództwa poakowskiej opozycji Krystyna Kersten scharakteryzowała następująco:

1. *Rozwiązanie DSZ, podległej rządowi urzędującemu w Londynie, likwidacja jej prac i więzi organizacyjnej, demobilizacja w formie przeniesienia żołnierzy służby czynnej w stan nieczynny i zwolnienia do rezerwy żołnierzy rezerwy i służby czynnej; miała to być ostateczna likwidacja pozostałości masowej konspiracji zbrojnej, zwłaszcza oddziałów leśnych. [...]*

2. *Równoległe do likwidacji konspiracji wojskowej (nie licząc małych grup ochrony ludzi i sprzętu) utrzymanie, a nawet rozwinięcie kadrowej konspiracji politycznej jako nurtu uzupełniającego prowadzonej jawnie walki o polskie cele narodowe⁵³.*

47. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 10, k. 32, Plan operacyjnych przedsięwzięć, 19 III 1954.

48. Ibidem, t. 16, k. 84, Wyciąg z oficjalnego doniesienia.

49. Ibidem, k. 98, Raport PUBP w Zawierciu do WUBP w Katowicach, 29 IX 1945.

50. IPN Ka [Akta WPR z zasobu AP w Katowicach w depozycie IPN Ka] lp. 1231, (Pr II 845/50), k. 23, Wyrok WSR w Katowicach z 3 V 1951, skazujący W. Drabka.

51. A. W. Gała, *Niepodległościowe podziemie zbrojne Częstochowy i okolic 1944–1956*, Częstochowa 1993, s. 42–45.

52. T. Walichnowski, *U źródeł walk z podziemem reakcyjnym w Polsce*, Warszawa 1987, s. 134.

53. K. Kersten, *Między wyzwoleniem a zniewoleniem. Polska 1944–1956*, Londyn 1993, s. 61–62.

Nazajutrz po pogrzebie w Koziegłówkach, 24 września oddział „Bolesława” zgodnie z rozkazem ujawnił się w Częstochowie. Zdano część broni. Widziano, jak w sile około 40 osób jechali z Lgoty do Koziegłów uzbrojeni m.in. w broń automatyczną. Po południu, jadąc z powrotem (na trzech furmankach) mieli już tylko broń krótką⁵⁴. W domach na powracających czekali funkcjonariusze UB z Zawiercia. Dzięki ostrzeżeniu oddział uniknął obławy i wrócił „do lasu”⁵⁵. Fakt, że nie cała broń trafiła w ręce UB, świadczył o tym, że raczej spodziewano się podstępów. Nie stracono też kontaktu z „Ponurym”, który nadal miał wydawać rozkazy, wskazywać cele ataków⁵⁶. Program dowództwa likwidującego DSZ był bez wątpienia utopijny w ówczesnych realiach politycznych⁵⁷.

Do oddziału „Bolesława” trafiali liczni dezercy z „ludowego” Wojska Polskiego, którzy swoimi opowieściami o traktowaniu tam byłych akowców jeszcze bardziej motywowali „leśnych” do oporu⁵⁸. Działalność koncentrowała się głównie na walce z umacniającym się w Polsce systemem. Ustalano, kto z okolicznych mieszkańców jest w PPR, MO czy współpracuje z Urzędem Bezpieczeństwa. Wtedy ostrzegano, często stosowano karę chłosty, ale też likwidowano. Aby stwierdzić przynależność do PPR, potrzebnych było trzech świadków. Wtedy sporządzano protokoły i wydawano wyrok. W odpowiedzi na prześladowania byłych akowców zlikwidowano posterunek UB w Koziegłówkach. Oddział przeprowadzał rekwizycje w sklepach i magazynach spółdzielczych na terenie kilku okolicznych powiatów⁵⁹. Z rozkazu „Ponurego” przeprowadzono akcję, według jednej z relacji, na spółdzielnię w miejscowości Brynica w pow. lublinieckim⁶⁰. Likwidowano funkcjonariuszy UB; jesienią 1945 r. zlikwidowano zamieszkałych w Siedlcu Dużym dwóch pracowników UB z Zawiercia: Stanisława Wręczyckiego i Ignacego Ściągłę⁶¹.

Bezpieka organizowała obławy na partyzantów „Bolesława”. 8 grudnia oddział stoczył zwycięską walkę z funkcjonariuszami UB i żołnierzami, którzy przybyli do Cynkowa zaaresztować partyzantów. Po zatrzymaniu czterech z nich doszło do walki z przybyłym oddziałem (grupa liczyła przeszło 25 osób, a funkcjonariuszy i żołnierzy było około 14)⁶². Ludzie „Bolesława” zdobyli wtedy wojskowy samochód ciężarowy i uprowadzili czterech żołnierzy, na których wykonano wyroki śmierci⁶³ (części uprowadzonego pojazdu UB zna-

54. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 16, k. 97, Sprawozdanie PUBP w Zawierciu; A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2, s. 15.

55. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2.

56. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 14, k. 228–229, Protokół przesłuchania świadka S. Zimmego, 30 VII 1946.

57. K. Kersten, op. cit., s. 62.

58. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2, s. 14–15.

59. IPN Ka 06/274, Sprawa śledcza p-ko J. Surmie i in., t. 1, k. 9, Protokół przesłuchania J. Surmy, 6 XII 1945; IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 14, k. 228, Protokół przesłuchania świadka S. Zimmego, 30 VII 1946; A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2; C. Gurtman „Mocny”, op. cit., s. 110–112.

60. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 14, k. 229, Protokół przesłuchania świadka S. Zimmego, 30 VII 1946.

61. Ibidem; Ibidem, t. 10, k. 32, Plan operacyjnych przedsięwzięć, 19 III 1954; R. Lasak, *Pierwsze lata [w:] W pierwszym szeregu. 30 lat organów bezpieczeństwa i porządku w województwie katowickim*, Katowice 1974, s. 326; J. Kantyka, A. Konieczny, op. cit., s. 318, 320.

62. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 6, k. 140, Zarządzenie obławy na bandy, 25 V 1946; Ibidem, t. 17, k. 108, Wyciąg z protokołu przesłuchania J. Zimmego.

63. Ibidem, t. 6, k. 141, Zarządzone obławy na bandy, 24 VII 1946; A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2, s. 15.

laź 6 VIII 1946 r. podczas jednej z obław w lesie pińczyckim⁶⁴). W czasie walki zginął żołnierz oddziału „Bolesława” Adolf Lula „Wydra”, którego pochowano w lesie. W 1992 r. jego zwłoki ekshumowano i przewieziono na cmentarz w Częstochowie⁶⁵.

Po tym wydarzeniu obławy na „Bolesława” nasiliły się. Aresztowano coraz więcej osób, nawet nie związanych z oddziałem. Już 11 grudnia Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego wspólnie z UB z Zawiercia dokonał wypadu na Winowno i Cynków, zatrzymując 160 osób i zabijając 6 uciekających partyzantów (m.in. dwóch braci Zimnych z Winowna). 3 II 1946 r. 57 ludzi z KBW i UB dokonało obławy w Osieku, lecz bez skutku⁶⁶. Od 3 do 8 III 1946 r. siłami 300 szeregowych i podoficerów KBW i UB z Katowic i Zawiercia przeprowadziły obławę w 15 wioskach, m.in. Winownie, Pińcyczach, Kozieglówkach, Cynkowie, Krusinie Małym i Krusinie Dużym. Operację rozpoczęto 4 marca o 3 rano, dowodził szef sztabu WBW województwa śląsko-dąbrowskiego mjr Czernysz. Do okrażonych wsi wkroczyły grupy szturmowe. Zatrzymano 170 osób, aresztowano 14, w tym 9 żołnierzy „Bolesława”. Zarekwirowano sporą ilość nielegalnie posiadanej broni, rowery, motorowery, motocykle oraz fałszywe pieczęcie stwierdzające zameldowanie przez Biuro Ewidencji Ruchu Ludności w Brynicy (powiat tarnogórski). Zniszczono też w lesie dwa należące do oddziału bunkry z zapasami mięsa i mąki. Nie osiągnięto jednak zamierzonego celu operacji, jakim była likwidacja całych grup partyzanckich⁶⁷. Wnioskowano później, aby w przyszłości [...] operacje przeprowadzić jednocześnie we wszystkich wioskach [...], ponieważ podczas przeprowadzania operacji w jednej wiosce – inne zostają w różny sposób powiadomione o działalności operacyjnej naszych wojsk na skutek czego bandyci zbiegają [...] W samym rejonie działań bandy nie należy używać transportu samochodowego, a jedynie transportu konnego. Samochody zdradzają bowiem przybycie naszych grup w rejon mającej się odbyć operacji⁶⁸.

W odwiecie 12 marca ludzie „Bolesława” zlikwidowali zamieszkałego w Kozieglówkach byłego funkcjonariusza UB Pawła Noszczyka. Tego samego dnia, poprzez dokonanie akcji na transporty mięsa i mąki przejeżdżające przez Siedlec Mały na Śląsk, uzupełniono zabrane podczas obławy zapasy żywności⁶⁹. Działania przeprowadzano małymi grupami w sile kilku do kilkunastu osób, posiadającymi do swojej dyspozycji sześć samochodów ciężarowych⁷⁰.

W maju podczas kolejnego wypadu na Osiek UB i MO z Zawiercia z pomocą wojska stacjonującego w Siewierzu aresztowano Władysława Świebodę „Świerka”⁷¹. Jedną z ope-

64. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimnemu i in., t. 6, k. 131, Raport PUBP w Zawierciu do WUBP w Katowicach za okres 2 VIII – 7 VIII 1946, Zawiercie, 8 VIII 1946.

65. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2.

66. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimnemu i in., t. 6, k. 140, Zarządzenie obławy na bandy, 25 V 1946.

67. Ibidem, k. 139, Zarządzenie obławy na bandy, 24 V 1946; J. Zieliński, *Śląska Jednostka Bezpieczeństwa Wewnętrznego w walce z reakcyjnym podziemiem (luty 1945 – kwiecień 1947)*, Katowice 1966, s. 104–105.

68. *Sprawozdanie do Oddz. Operacyjnego sztabu KBW z przeprowadzonej operacji w pow. Zawiercie od dn. 4.3.46 do 8.3.br. przeciw bandzie Musialika Władysława „Bolka”*, k. 186–187, za: J. Zieliński, op. cit., s. 107.

69. IPN Ka 03/723, Sprawa śledcza p-ko S. Wywiatowi i in., t. 1, k. 46, Spis morderstw i napadów dokonanych przez bandę „Bolesława” złożonych na podstawie agenturalnych doniesień.

70. J. Zieliński, op. cit., s. 110.

71. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimnemu i in., t. 6, k. 141, Zarządzone obławy na bandy, 25 V 1946.

racji UB tak opisywał historyk w latach sześćdziesiątych: *Dopiero w dniu 12 maja kierownictwo WUBP otrzymało informację agenturalną, iż jedna z bojówek „Bolesława” w liczbie do 50 ludzi, ma zebrać się w ciągu najbliższej nocy we wsi Dziewki (gromada Brudzowice) celem zaprzysiężenia nowych członków. Po przekazaniu tej informacji do sztabu WBW postanowiono nie zwlekając wysłać w tamten rejon grupę operacyjną pod dowództwem szefa sztabu WBW mjr. Czernysza. W skład grupy weszły: pododdziały 7 Samodzielnego Baonu Operacyjnego – 92 ludzi, Szkoła Podoficerska – 133 ludzi, pluton zwiadu dowództwa – 15 ludzi, pluton łączności – 10 ludzi oraz oddział operacyjny KW MO w liczbie 150 ludzi. W sumie grupa operacyjna liczyła 400 oficerów oraz żołnierzy WBW i MO.*

Przybyła ona na miejsce operacji około godz. 23 wchodząc od razu do akcji. W trakcie akcji stwierdzono jednak, że dane przekazane WUBP przez miejscową agenturę znów nie były dokładne i zgrupowanie „Bolesława” nie zebrało się w Dziewkach. Aresztowano jednak, w wyniku nagłego najścia 29 osób podejrzanych o współpracę z podziemiem. Jak się później okazało, wśród aresztowanych rozpoznano 11 czynnych członków zgrupowania, którzy tworzyli jego bojówkę w Dziewkach⁷².

Wkrótce też (22 maja) urządzono zasadzkę na łącznika i informatora z oddziału „Bolesława” Ignacego Psonkę „Czerna”, który został ciężko ranny i zmarł po przewiezieniu do szpitala w Zawierciu⁷³. Tydzień później w zasadzce ujęto kolejnego partyzanta Władysława Królickiego, 7 lipca – Antoniego Gruszkę i Władysława Matyję⁷⁴. Schwytyanych przewożono do siedziby UB w Zawierciu i w Katowicach. Przesłuchiwanym torturowano⁷⁵. Mimo obław i aresztowań, dowódca oddziału i jego najbliżsi współpracownicy czuli się dość pewnie, bawiąc się 16 czerwca na niedzielnej zabawie w Hucie Starej⁷⁶.

W 1946 r. oddział nawiązał kontakt z Konspiracyjnym Wojskiem Polskim pod dowództwem Stanisława Sojczyńskiego „Warszyca”, którego sztab znalazł się w marcu w Częstochowie i przystąpił do bardzo radykalnych działań w walce z władzami komunistycznymi. KWP podporządkowało sobie duże grupy podziemia, osiągając w tym czasie apogeum rozwoju organizacji (3–3,5 tys. członków), czego dowodem był fakt opanowania Radomska w nocy z 19 na 20 IV 1946 r.⁷⁷ Przez Bolesława Tworka „Pioruna” utrzymywano kontakt z oddziałem Lucjana Słomczyńskiego „Drabiny”⁷⁸. Cały czas liczba żołnierzy „Bolesława” rosła⁷⁹. Świadkowie widzieli wśród żołnierzy także uzbrojone kobiety. Zbliżało się referendum (30 VI 1946 r.), oddział organizował wiece i zebrania. Agitowano za Polskim Stronnictwem Ludowym Stanisława Mikołajczyka. Ważną postacią wydawał się sołtys gminy Żeliszawice Ludwik Machura, aktywny działacz PSL, i miejscowy prezes tej partii Waław

72. J. Zieliński, op. cit., s. 132–133.

73. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 6, k. 141, Zarządzone obławy na bandy, 25 V 1946.

74. Ibidem.

75. A. W. Gała, 50 lat..., t. 2; Informację potwierdził autorowi w relacji ustnej więzień UB w Katowicach, partyzant z oddziału „Bolesława”.

76. IPN Ka 03/723, Sprawa śledcza p-ko S. Wywiłowi i in., t. 1, k. 160, Protokół zeznania A. Grabińskiego, 20 VI 1946.

77. A. W. Gała, 50 lat..., t. 2; K. Lesiakowski, R. Rabiega, *Stanisław Sojczyński (1910–1947)* [w:] *KOSP*, t. 2, s. 484.

78. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 15, k. 72, Sprawozdanie z pracy grupy operacyjnej „Bogdan”, 3 VII 1951; Sprawozdanie to informuje, że B. Tworek był wcześniej żołnierzem oddziału AK S. Wencla „Twardego”, podobnie zresztą jak L. Słomczyński. Por.: J. Kantyka, *Oddział...*, s. 168.

79. A. W. Gała, 50 lat..., t. 2.

Zazdros. Zrywano afisze PPR, a rozwieszano plakaty PSL. Za polityczną stronę działalności odpowiadały grupy NN „Beliny”, Kazimierza Morawskiego „Zielonego” i Jana Kusia „Jana”⁸⁰. Zdemolowano wtedy budynek Komitetu PPR w Koziegłowach⁸¹.

Oddział „Bolesława” był podzielony na kilka grup. Liczba żołnierzy wahała się od 60 do 200⁸². Stacjonowali oni w dawnych placówkach sprzed 1945 r., ale też rozchodzili się do domów po wykonaniu akcji. Jedna z grup przebywała w Brudzowicach, inne w Suliszowicach, Winownie, Żeliszawicach, Markowicach, Pińczycach⁸³. Akcje przeprowadzano siłami od kilku do kilkudziesięciu żołnierzy, co było charakterystyczne dla konspiracji tamtego okresu⁸⁴. Placówką w Suliszowicach dowodził Antoni Biedroń „Baltazar”, były podoficer zawodowy KOP, który u „Bolesława” pełnił też obowiązki łącznika. Łącznikami między grupami byli też: Bolesław Chmielewski „Karol” i Stanisław Dziuk „Adam”⁸⁵. Ciekawą postacią w oddziale był Wacław Drabek „Włodzimierz”. Ten zawodowy przedwojenny podoficer w czasie okupacji zatrudnił się w fabryce maszyn w Porębie jako ślusarz. W 1941 r. wstąpił do organizacji „Orzeł Biały”, a później nawiązał kontakt z „Bolesławem”. Jego zadaniem było przekazywanie prasy podziemnej, zbieranie informacji oraz gromadzenie broni. Powołany w kwietniu 1945 r. do „ludowego” WP, został skierowany do WBW w Katowicach. Początkowo służył w koszarach, ale w maju został dowódcą warty w więzieniu karno-śledczym w Katowicach. Tam nawiązał kontakt z więzionymi żołnierzami AK, m.in. z „Hardym”. W niewyjaśnionych okolicznościach zdezerterował z bronią i przybył do Żeliszawic. Tam wstąpił ponownie do oddziału „Bolesława” i został jego zastępcą, a jednocześnie dowódcą osobistej ochrony w sile 8–12 ludzi. Brał udział w najważniejszych akcjach na funkcjonariuszy UB i przeciągnął jednego z nich – Tadeusza Świebodę na stronę „Bolesława”⁸⁶.

Oddział posiadał pluton specjalny, na czele którego stał Bronisław Musialik „Giętki” z Markowic. Działał on w rejonie Romanów–Siedlec–Mały Rzeniszów–Markowice, przeprowadzając akcje na samochody z darami UNRRA, jadące z Wybrzeża na południe. Nadmiar żywności sprzedawano, a zdobyte samochody przechowywano w Osieku, Dąbro-

80. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 15, k. 23, Sprawozdanie grupy operacyjnej „Bogdan” za okres od 1 II do 14 II 1951; Ibidem, t. 16, k. 116, Wyciąg z protokołu przesłuchania E. Iwańskiego; Ibidem, t. 4, k. 643–644, Protokół przesłuchania Z. Sierki, 19 VII 1950; Ibidem, t. 14, k. 32, Postanowienie o pociągnięciu do odpowiedzialności sądowej L. Machury, 12 X 1950; Ibidem, k. 33, Charakterystyka L. Machury, 15 X 1950; Ibidem, k. 39, Postanowienie o zatrzymaniu w areszcie prewencyjnym W. Zadrosa, 12 X 1950; Ibidem, t. 12, k. 168, Protokół przesłuchania A. Cesarza, 21 X 1950.

81. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2.

82. Specyfika działania oddziału nie pozwala na dokładne obliczenie. Musialik charakteryzując działalność grupy w czasie II wojny światowej podał, że należało do niej 265 osób z 37 miejscowości (najprawdopodobniej chodzi tu jednak o łączną liczbę ludzi, którzy znaleźli się w oddziale). Zob.: W. Musialik „Bolesław”, op. cit.

83. IPN Ka 06/274, Sprawa śledcza p-ko J. Surmie i in., t. 1, k. 9, Protokół przesłuchania J. Surmy, 6 XII 1945; Ibidem, k. 28, Protokół przesłuchania M. Bryły, 5 I 1946; IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 15, k. 24, Sprawozdanie grupy operacyjnej „Bogdan” za okres od dnia 1 II do 14 II 1951; Ibidem, t. 4, k. 639, Protokół przesłuchania A. Grabińskiego, 1 VII 1951; Ibidem, t. 13, k. 206, Protokół przesłuchania S. Nowaka, 1950.

84. J. Ślaski, *Siły zbrojne oporu antykomunistycznego w latach 1944–1947* [w:] *Wojna domowa...*, s. 45–53.

85. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 10, k. 100, Doniesienie agenturalne informatora „Raka”, 30 IV 1953; Ibidem, t. 9, k. 202, Raport WUBP w Katowicach do dyrektora Departamentu III MBP w Warszawie o zamiarze likwidacji, 22 XII 1951.

86. IPN Ka [Akta WPR z zasobu AP Ka w depozycie IPN Ka] lp. 1231, (Pr II 845/50), k. 12–14, Akt oskarżenia przeciwko W. Drabkowi.

wie Woźnickiej, Zielonej k. Miotka i Strąkowie. Pluton ten został jednak rozбитý podczas dwóch obław: 14 VIII 1946 r. w Brynicy, kiedy zginęło czterech żołnierzy (Jan Dyrka „Ol-szak” z Winowna, Roman Żak „Słowik” z Cynkowa, Stanisław Kurzak „Maks” z Krusina i Antoni Zimny „Wojak” z Winowna), a trzech zostało schwytanych (Jan Zimny „Stalin”, Józef i Franciszek Kocotowie z Pustkowie Brynickiego), i 26 sierpnia, kiedy ranny „Giętki” popełnił samobójstwo. Schwytanych żołnierzy zaledwie po kilku tygodniach śledztwa skazywano na śmierć⁸⁷.

6 VIII 1946 r. podczas obławy (30 żołnierzy z 35. pp i 1 funkcjonariusz UB z Zawiercia) w rejonie Pińczyc został zastrzelony Stanisław Szmal „Sarna”⁸⁸. O zawziętości, z jaką walczone, może świadczyć fragment jednego z raportów specjalnych, jakie sporządzał szef PUBP w Zawierciu Stanisław Proszowski: *W dniu 6 IX 46 r. o godz. 7-mej, udaliśmy się w sile 30 żołnierzy + 1 oficer + 2 z UB do miejscowości Dzierzawa, gdzie w domu Kawki Jana miała znajdować się kryjówka bandytów[...]. Po okrążeniu zabudowań, kilku żołnierzy wszczęło poszukiwania. Nad stajnią znaleziono M.P. – górskie i P.P.Sz-ę, oraz woreczek wagi około 3 kg z amunicją do P.P.Sz-y. W drugim zabudowaniu, drzwi nad sieczkarnią były zamknięte od wewnątrz i kiedy żołnierz usiłował otworzyć te drzwi, jeden z bandytów otworzył nagle drzwi, rzucił na plac, gdzie stało kilku żołnierzy granat obronny, który na szczęście nie eksplodował, a za chwilę w kierunku żołnierzy posypały się strzały z broni maszynowej. Żołnierze odpowiedzieli strzałami. W trakcie strzelania zapaliła się szopa, w której byli bandyci. Bandyci mimo płomieni z ukrycia nie wyszli. Gaszenie pożaru utrudniały bezustanne eksplozje różnego rodzaju amunicji. Po kilku godzinach pożar ugaszono, a w zgliszczach znaleziono ciało jednego bandyty zwęglone, nie do rozpoznania, natomiast z drugiego bandyty znaleziono trochę kości. Nazwisk bandytów nie ustalono. Następnie znaleziono: spalone 2 M.P. – górskie, 2 P.P.Sz-e, 2 rakietnice, rakiety i 18 magazynów do M.P. i do P.P.Sz-y, 1 magazyn z nabojami do R.K.M-u czeskiego, 1 radiostację nadawczo-odbiorczą w dobrym stanie, 3 sztuki ulotek antypaństwowych z okresu Referendum⁸⁹.*

Ulotki o treści „Mówi Polska zakonspirowana jak głośować” świadczą o kontaktach oddziału z innymi grupami podziemia antykomunistycznego w regionie. Głównie utrzymywano je z KWP Stanisława Sojczyńskiego „Warszycy”⁹⁰.

Od końca 1945 r. członkowie grupy „Bolesława” zaczęli jednak dokonywać trudnych do uzasadnienia potrzebami konspiracji napadów noszących znamiona pospolitych rabunków⁹¹. Działalność ta spowodowała, że w oczach wielu ludzi zaczęli uchodzić za zwykłych bandytów. Opinia taka powtarzana jest często do dzisiaj. Tworzeniu „czarnej legendy” oddziału sprzyjały ówczesne władze. Trzeba pamiętać, że dla wielu wojna skończyła się w momencie wkroczenia do Polski Armii Czerwonej. Wyczerpana okupacją hitlerowską ludność oczekiwała stabilizacji. Dlatego działalność oddziału skierowana przeciw nowej

87. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 15, k. 23, Sprawozdanie grupy operacyjnej „Bogdan” za okres od 1 II do 14 II 1951; Ibidem, t. 6, k. 132, Raport specjalny PUBP w Zawierciu do WUBP w Katowicach, 16 VIII 1946; A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2, s. 15–16.

88. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 6, k. 131–131v, Raport PUBP w Zawierciu do WUBP w Katowicach za okres od 2 VIII do 7 VIII 1946, Zawiercie, 8 VIII 1946.

89. Ibidem, k. 137, Raport specjalny szefa PUBP w Zawierciu, 19 IX 1946.

90. Akt oskarżenia przeciwko Eugeniuszowi i Tadeuszowi Kawkom, kopia w zbiorach autora.

91. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 6, k. 149–151, Spis morderstw i napadów dokonanych przez bandę „Bolesława” złożonych na podstawie agenturalnych doniesień, 5 IV 1946.

władzy, przeciw Polakom w jej strukturach, była postrzegana negatywnie. Toteż kiedy „Bolesław” organizował zaopatrzenie i wkraczał do leśniczówek i gospodarstw, często musiał się spotykać z nieprzychylnym przyjęciem. Zabrane krowy, konie, kury czy odzież przysparzały mu wrogów⁹². Czytając doniesienia o rabunkach można odnieść wrażenie, że „Bolesław” przyjmując do rozrastającego się oddziału ciągle nowych ludzi, m.in. dezertersów z „ludowego” WP, stracił kontrolę nad niektórymi swoimi żołnierzami. Podzieleni bowiem na kilku- i kilkunastoosobowe grupy zrywali oni kontakt z „Bolesławem” i dokonywali napadów na własną rękę. Kradli gotówkę i biżuterię oraz rzeczy zupełnie zbędne z punktu widzenia potrzeb aprowizacyjnych oddziału. Używali siły⁹³. Fakty te odbiły się negatywnie na wizerunku ugrupowania walczącego z umacniającym się w Polsce systemem komunistycznym.

Ale nie zawsze tak było. Potwierdzają to sprawozdania UB z tamtego okresu. W raporcie nr 1 z przebiegu czynności przeprowadzonych przez grupę operacyjną w Koziegłowach od 17 do 22 V 1950 r. w sprawie realizacji planu agencyjno-sledczego rozpracowania krypt. „Zjawia” podkreślano: *Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów i na podstawie analizy materiałów posiadanych przez jednostki MO oraz PUBP Zawiercie, to Musialik Władysław ps. „Bolesław” na terenie Siewierza, Pińczyc, Żeliszawic, Winowna, Gniazdowa, Koziegłów i innych miejscowości, gdzie posiada kontakty i gdzie zamieszkują byli jego członkowie, oraz gdzie banda ta działała – otoczony jest jakby MITEM – do tego stopnia, że ludzie związani z jego działalnością i wrogo ustosunkowani do obecnego ustroju wyrażają się o nim z pewnym uszanowaniem i nie udzielają żadnych wyjaśnień, odpowiadając na pytania z drwinami. Są to osobnicy przeważnie dobrze sytuowani, kułacy, sklepikarze, restauratorzy i handlarze – jak i druga grupa ludzi, a to pokrzywdzeni działalnością bandy „Bolesława”, zdrowy lecz nie wspierany element przychylny do obecnej rzeczywistości. Ludzie chętnie udzielaliby informacji o ruchach poszczególnych członków byłej bandy, lecz nie mają zaufania do miejscowych organów*⁹⁴.

Nie wiadomo, co spowodowało, że zgrupowanie „Bolesława” zostało sklasyfikowane przez funkcjonariuszy UB jako oddział Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ)⁹⁵. W dokumentach „bezpieki” pojawiała się informacja, że „Bolesław” nawiązał kontakt przez łącznika Stefana Nitę ps. „Karol” z grupą „Podkowy”⁹⁶. Mogło tu chodzić o oddział AK Tadeusza Kunewicza „Podkowy”, który podejrzewano o chęć połączenia się z Brygadą Świętokrzyską

92. Ibidem, t. 16, k. 86, Odpis raportu sporządzonego z agenturalnych doniesień (1945).

93. IPN Ka 057/114, Faktologia – AK – Surma Józef, t. 1, k. 2–4, Charakterystyka nr 117 bandy terrorystyczno-rabunkowej pn. „AK” zorganizowanej przez Surmę Józefa na terenie pow. zawierciańskiego, 21 XI 1974; IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 6, k. 149–151, Spis morderstw i napadów dokonanych przez bandę „Bolesława” złożonych na podstawie agenturalnych doniesień, 5 IV 1946.

94. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 5, k. 157, Raport nr 1 z przebiegu czynności przeprowadzonych przez grupę operacyjną w Koziegłowach od 17 do 22 V 1950 r. w sprawie realizacji planu agencyjno-sledczego rozpracowania pod kryptonimem „Zjawia”.

95. *Informator o nielegalnych antypaństwowych organizacjach i bandach zbrojnych działających w Polsce Ludowej w latach 1944–1956*, Lublin 1993 [reprint wydania Biura „C” MSW, Warszawa 1964], s. 104; T. Walichnowski, op. cit., s. 164.

96. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 10, k. 20, Raport Komendy WUBP w Katowicach do Departamentu III MBP, 28 I 1951; Ibidem, t. 8, k. 12, Plan agenturalnego opracowania pod krypt. „Sko-da”, 11 IV 1950.

NSZ (ta z 16 na 17 I 1945 r. w swej drodze na Zachód przemaszerowała przez Pińczyce⁹⁷). Jednak z obecnego stanu wiedzy wynika, że „Podkowa” przedzierał się w połowie 1945 r. z Lubelszczyzny do armii Andersa na Zachodzie⁹⁸. Mogło też chodzić o jakieś zupełnie inne zgrupowanie o krypt. „Podkowa”. Partyzanci „Bolesława” przesłuchiwani w grudniu 1945 r. i w styczniu 1946 r. zgodnie zresztą mówili o oddziale jako o grupie AK⁹⁹. Powszechnie też funkcjonowała nazwa: Ruch Oporu AK (ROAK)¹⁰⁰. Możliwe, że kiedy po napadzie na dom Fiszla i Szłomy Blochów 3 II 1946 r. wypisano na stacji kolejowej w Myszkowie hasła antysemityczne, stwierdzono w UB, że oddział jest zgrupowaniem NSZ¹⁰¹. Zwłaszcza, że „Bolesław” miał przyzwalać na napady rabunkowe na Żydów i volksdeutschów, co potwierdzali wspomniani wcześniej przesłuchiwani partyzanci¹⁰². Do powyższej charakterystyki mógł się przyczynić S. Wencel „Twardy”, który zeznając w procesie Wacława Drabka stwierdził, że oddział „Bolesława” podlegał rozkazom NOW¹⁰³. Te błędne opinie spowodowały sporo zamieszania wokół przynależności zgrupowania. Jednak dokumentacja dotycząca Jerzego Kurpińskiego „Ponurego”, zwierzchnika „Bolesława”, mówiąca o jego przynależności do „NIE”, wyjaśnia te wątpliwości¹⁰⁴.

Kres działalności zgrupowania „Bolesława” stawał się coraz bliższy. Wiosną 1947 r., korzystając z drugiej amnestii, dowódca rozwiązał oddział. Część żołnierzy ujawniła się¹⁰⁵, inni ukrywali się pracując w lasach Opolszczyzny¹⁰⁶. 25 IV 1947 r. ujawnił się w WUBP w Katowicach, wraz z ochroną osobistą, sam W. Musialik. Na przełomie czerwca i lipca UB podjął decyzję o jego aresztowaniu. „Bolesław” zmylił jednak czujność agentów i uciekł.

97. Trasa Blanowice–Babienica. Zob.: *Rozkaz dzienny nr 159 z 19 I 1945* [w:] *Rozkazy dzienne Brygady Świętokrzyskiej Narodowych Sił Zbrojnych 1944–1945*, oprac. C. Brzoza, Kraków 2003, s. 125; Relacje ustne mieszkańców Pińczyc.

98. R. Wnuk, „*Niechciani goście*” z innej perspektywy, „*Mówią Wieki*”, 2004 nr 8, s. 54–56; Idem, *Tadeusz Kuncewicz (1916–1991)* [w:] *KOSP*, t. 1, s. 249–252.

99. IPN Ka 06/274, Sprawa śledcza p-ko J. Surmie i in., t. 1, k. 8, Protokół przesłuchania J. Surmy, 4 I 1946; Ibidem, k. 9, Protokół przesłuchania J. Surmy, 6 XII 1945; Ibidem, k. 59, Protokół przesłuchania W. Kijanki, 20 XII 1945; IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 14, k. 228, Protokół przesłuchania świadka S. Zimmego, 30 VII 1946; Ibidem, t. 12, k. 35, Oświadczenie S. Torbusa, 10 III 1947; Ibidem, k. 166–170, Protokół przesłuchania A. Cesarza, 21 X 1950.

100. Mijaczów: podania i dokumenty [wspomnienia nieznanego autora], kopia maszynopisu w posiadaniu autora; Tak też sklasyfikował oddział A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2.

101. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 10, k. 14, Plan operacyjnych przedsięwzięć PUBP w Zawierciu, 19 III 1954; Ibidem, t. 6, k. 149, Spis morderstw i napadów dokonanych przez bandę „Bolesława” złożonych na podstawie agenturalnych doniesień, 5 IV 1946; IPN Ka 03/723, Sprawa śledcza p-ko S. Wywiłowi i in., t. 1, k. 45–46, Spis morderstw i napadów dokonanych przez bandę „Bolesława” złożonych na podstawie agenturalnych doniesień; Ibidem, k. 47, Sprawozdanie w sprawie zabójstwa Blochów w Myszkowie.

102. IPN Ka 06/274, Sprawa śledcza p-ko J. Surmie i in., t. 1, k. 29, Protokół przesłuchania M. Bryły, 5 I 1946; Ibidem, k. 9, Protokół przesłuchania J. Surmy, 6 XII 1945.

103. IPN Ka [Akta WPR z zasobu AP Ka w depozycie IPN Ka] lp. 1231, (Pr II 845/50), k. 12, Akt oskarżenia przeciwko W. Drabkowi.

104. IPN Ka 014/810, Akta operacyjne p-ko E. Kozłowskiemu, t. 1, k. 63, Protokół przesłuchania.

105. A. W. Gała podaje liczbę 20 żołnierzy, a Z. Woźniczka 105 członków i sympatyków oddziału, którzy ujawnili się do 10 kwietnia. Zob. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2, s. 16; Z. Woźniczka, *Podziemie po 1945 roku na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim. Zarys problemu*, Katowice 1999, s. 26.

106. Na „ziemiach odzyskanych” brakowało służb leśnych, więc przyjmowano wszystkich chętnych do pracy. Zob.: A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2.

11. Władysław Musialik „Bolesław”.

Przez następne lata ukrywał się w Brzezinach Łódzkich, Makowie Mazowieckim, Łodzi i Tworzyjankach k. Koluszek¹⁰⁷. UB poszukiwał go nawet w Szczecinie¹⁰⁸.

Część żołnierzy, teraz już na własną rękę, nadal pozostawała w lesie i kontynuowała działalność (np. sierż. Kazimierz Morawski „Zielony”) aż do 1952 r., kiedy to ogłoszono amnestię dla uczczenia konstytucji. W październiku 1950 r. sztab 6. pp z Częstochowy przy współudziale milicji i „bezpieki” utworzył Grupę Operacyjną „Zawiercie”. Przeczesywano lasy i wioski. Aresztowano 42 osoby podejrzane o „bandytyzm”, wśród nich m.in. żołnierzy z oddziału „Bolesława”¹⁰⁹.

W celu zatrzymania członków oddziału „Bolesława” utworzono Grupę Operacyjną „Bogdan”, której kierownikiem został st. sierż. Stanisław Grabara z Siewierza. Mimo licznych wysiłków UB, w tym działań wywiadowczych, główni dowódcy pozostawali nieuchwytni¹¹⁰.

Władysław Musialik „Bolesław” i Józef Jakubczyk „Bogdan” ukrywali się najdłużej, bo do 1956 r., kiedy to ujawnili się w prokuraturze katowickiej¹¹¹.

107. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 5, k. 18–20, Oświadczenie W. Musialika, 25 IV 1947; Ibidem, k. 30–31, Protokół ujawnienia się, 5 VI 1956; G. Wnuk, op. cit., s. 297; Z. Woźniczka, *Podziemie...*

108. IPN Ka 032/85, WUSW Katowice, Akta administracyjne Wydziału III, Materiały dotyczące osób poszukiwanych, t. 3, k. 162, Wykaz ukrywających się członków bandy i podziemia na dzień 16 II 1954.

109. A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2; G. Wnuk, op. cit., s. 298.

110. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 1, k. 56, Pismo kierownika Grupy Operacyjnej „Bogdan” st. sierż. Stanisława Grabary do komendanta powiatowego MO w Zawierciu, 11 II 1951; Ibidem, t. 8, k. 6–9, Sprawozdanie z pracy grupy operacyjnej „Bogdan”, 14 II 1950.

111. IPN Ka 02/165, Akta operacyjne p-ko S. Zimmemu i in., t. 17, k. 92, Charakterystyka J. Jakubczyka, 2 V 1962; Ibidem, t. 5, k. 30–31, Protokół ujawnienia się, 5 VI 1956; A. W. Gała, *50 lat...*, t. 2; G. Wnuk, op. cit.; Władysław Musialik zmarł 1 II 1996 r. w Piaskach k. Sośnicy. Od 4 XI 1944 r. był żonaty z Krystyną Wyżyską. Zob.: G. Wnuk, op. cit.

12. Żołnierze oddziału „Bolesława”. Od lewej stoją: Adolf Lula „Wydra”, Edward Tukajski, Wacław Bilawski „Robert”, Zdzisław Jędryka „Pogromca”.

13. Władysław Musialik „Bolesław”.